

A Székely Nemzeti Levéltár ter- vezete, 1915–1938

(A közlésről)

A Székely Nemzeti Múzeumbeli levéltári kutatás alapításával egyidős. A temesvári MILETZ János az alapító VASADY NAGY Gyula segítségével már 1876-ban megkezdi a forrásközlést. NAGY Géza, CSUTAK Vilmos, HERPEI János, ÁRVAY József munkássága viszonylag ismertnek számít. CS. BOGÁTS Dénes **Háromszéki oklevél-szójegyzékének, Címeresleveleinek** teljes története már kevésbé, de szűk szakmai körökben az is tudott, hogy a *Székely Oklevéltár VIII.*, BARABÁS Samu összeállította kötete a Múzeum sokéves szervezőmunkájának köszönhetően született meg. A székelyföldi gyűjtőlevéltár létrehozására irányuló sepsiszentgyörgyi múzeumi program ezzel szemben mindeddig teljesen kutatatlan volt. Az említett program első nagy szakasza korábbi előzményekkel ugyan, de a két világháború közötti időszakra esik. Egy második a HERPEI János megvalósította közgyűjteményi évek, a harmadik már a megyei gyűjtőlevéltárra szűkült, a Múzeumból kiemelt, de még ÁRVAY József nevével fémjelzett korszak a szakosodott utódintézményben, a Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltárban. A dolgozat az első szakasz történetének a vonatkozó dokumentumait kívánja közzétenni. (B.H.)

*

A székelység történelmének írásos emlékeit, így elsősorban a székelyföldi családi levéltárak begyűjtését már 1875. évi megalakulása óta egyik kiemelt feladatául tűzte ki a Székely Nemzeti Múzeum. A múzeumalapító özv. CSEREY Jánosné ZATHURECZKY Emília gyűjteménye¹ a század végére közel 5000 db. oklevélre bővül, melyet DOMJÁN István kollégiumi tanár és múzeumőr két, egy Nagy- és egy Kis-levéltárba rendez.²

Az 1910-es évektől rendszeres helyszíni felmérések készülnek a háromszéki hatósági és további családi levéltárak állapotáról. CSUTAK Vilmos múzeumőr saját kutatási témája³ mellett ugyanakkor a Magyar Országos Levéltárban, az Erdélyi Múzeum-Egyesület levéltárában, a gróf TELEKI család marosvásárhelyi levéltárban, Brassóban végez kutatásokat a székelység múltjával kapcsolatosan.⁴

Ebben az időben, 1911-ben kerül letétbe a Múzeumba az altorjai báró APOR család levéltára és könyvtára is, mint az oklevéltár addig legfontosabb része, 1915-ben pedig megvásárolják néhai (ifj.) GÖDRI Ferenc nagy sepsiszentgyörgyi polgármester, volt igazgató-választmányi elnökük levéltárát, mely számos adatot őrzött meg a város, illetve a vármegye múltjáról.⁵

A Múzeum 1915-ben, a saját épület megvalósítását követően hirdeti meg azt a levéltárszervezési koncepciót⁶, amelyet aztán egészen levéltárának kiszakításáig, a mindenkori lehetőségek keretén belül, de hűen követ, és amely meghatározója a két világháború közötti időszakban e tekintetben megtett gyűjtési próbálkozásoknak is.

„...Hatósági levéltáraink hiányát azért sok esetben csak a családi levelesládák adataival pótolhatjuk. E magánlevelek gyűjtését éppen ezért múzeumunk egyik legfontosabb feladatának és hivatásának tekintjük, annyiival inkább, mert a hatósági levéltáraink e gyűjtést – sajnos – feladatuknak egyáltalán nem tekintik.

Megelégednek a meglévő anyag őrzésével és rendezésével, sőt személyzet hiányában többnyire ezt a feladatot sem tudják elvégezni. Emiatt működésük jóformán csak a nemesi le-

* Sf. Gheorghe, Stadionului 35, Bl. 16B/8, RO-4000

származást igazoló, családtörténeti adatok kutatására szorítkozik.

Értékes kincset őriznek, de történetírásunk nagy fontosságú érdekeit a kívánatos mértékben szolgálni nem képesek.

Ez a sajnálatos körülmény érlelte meg bennünk azt a gondolatot, hogy hatósági levéltáraink régi, legalább 1849-ik végéig terjedő anyagának múzeumunk falai közt való egyesítésére lépéseket tegyünk.

Mert új múzeumunkban nemcsak a levéltári anyagot tudjuk tűzbiztos helyen elhelyezni, de reményünk van, hogy tervezett új szervezetünk végrehajtásával a levéltárunkban való tudományos kutatást is intézzük, sőt az igazán komoly és megbízható kutatóknak még több kedvezményt s a zavartalan kutatásra még több lehetőséget is nyújthatunk.

Székely vármegyénk vezetőitől függ csupán, hogy a *Székely Nemzeti Múzeumban székely nemzeti levéltárat teremtsünk*, annyival inkább, mert felsőbb hatóságaink illetékes vezetőiben megvan a jó szándék, hogy közérdekű gondolatunk a béke éveiben csakugyan valóra váltassék.⁷

A megjelölt cél érdekében, mihelyt erre a háborút követően a feltételek ismét adottak lesznek,⁸ a Székely Nemzeti Múzeum azonnal megkezdje a közhatósági levéltárak begyűjtését is.

Elsőként Háromszék vármegye régi levéltárának megszerzését tűzik ki célul, 1920-ban.

A korszerű tárolásra alkalmas múzeumi épület mellett a nyilvános kutatás biztosításának feltételével a Háromszék vármegye törvényhatósági képviselő bizottságának helyettesítő hatósága 5506/1920 számú határozatával elrendeli a régi vármegyei levéltár 1850 előtti teljes anyagának a Székely Nemzeti Múzeumba való örökös letétbe helyezését.⁹ A határozat ugyanakkor rendelkezik a vármegye járási hivatalaiban őrzött régi levéltárakról is.

Erre hivatkozva, a levéltári anyag leltározására, selejtezésére, majd átszállításával párhuzamosan újabb anyag megszerzésére készül a Múzeum. 1923. július 12-én írott levelében CSUTAK Vilmos igazgató felkéri Kézdivásárhely város tanácsát a régi városi levéltár átadására, más tárgyak mellett.¹⁰ Kézdivásárhely

tanácsának 2334/1923 számú határozata révén így kerülnek a Múzeumba a város 1720 és 1868 közötti iratai.¹¹

Túlmenően régi céljaikon, CSUTAK Vilmosék utolsó pillanatban cselekednek, és ennek a többi érintett is tudatában van. A sikereket is ez magyarázhatja: a székely levéltárügy rövidesen nem a helyi vezetők jóindulatán fog múlni.

A román hatóságok ismerik a levéltárak jelentőségét, a fiatal Nagy-Romániában is csakhamar hozzálátnak a levéltári anyagok feltérképezéséhez, hogy majd tartományi levéltárakba gyűjtsék be azokat.

A magyar állami hatásköröket ideiglenesen átvevő Kormányzósági Tanács (Consiliu Dirigent) 1920. március 14-i határozata révén három más központ mellett létrejön az Állami Levéltárak Erdélyi Igazgatósága is, Kolozsvár székhellyel.¹² Az egyelőre csak papíron létező intézmény megszervezésére a kolozsvári egyetem neves román történészei 1921. dec. 17-én bizottságot hoznak létre. A Ștefan METEȘ történész elnökölte bizottság feladata az erdélyi közlevéltárak állapotának felmérésére irányuló kutatás eredményeinek összesítése, az esetleges begyűjtések felől való döntések meghozatala. Utóbbi, megfelelő épület, korszerű tárolási feltételek hiányában egyelőre megvalósíthatatlannak tűnik, hiszen a levéltár csak 1923-ban kapja meg ideiglenes székhelyül egy kolozsvári iskola épületét. Az első nagyobb gyűjtemények, így Kolozsvár város, Kolozs vármegye, Fehér vármegye levéltárában őrzött családi levéltárak (KEMÉNY, BARCSAY, DOBOLY, RÉCSEY) 1924-ben kerülnek ide.

Az Állami Levéltár vezetősége az erdélyi gyűjteményekkel kiemelten foglalkozott. Az itteni oklevelek, okiratok döntő többségét nem román hatóságok bocsátották ki, illetve adataik között lényegesen kisebb arányt képviseltek a románság történelmére vonatkozóak. Utóbbiak, valamint az állam szempontjából fontos adatokat tartalmazó iratok összegyűjtését elsőrendű feladatnak tekintették, azonban hiányzott egy erre vonatkozó törvényes keret.

A Székely Nemzeti Múzeum így tovább folytathatja levéltári programját. 1924 tavaszán

történnek meg az első próbálkozások Udvarhely vármegye levéltárának¹³ megszerzésére. Április 3-án a megye alispánjához intézett levelében a múzeum vezetősége felkéri a hatóságokat az említett levéltár és a hozzá tartozó könyvtár, térképek, képek stb. a Székely Nemzeti Múzeumba való elhelyezésére¹⁴. A gyűjtemények Kolozsvárra való beszolgáltatását kérő miniszteri rendeletre 1924. május 24-én CSUTAK Vilmos igazgató-őr és br. SZENTKERESZTY Béla alapítványi elnök, a Székely Nemzeti Múzeumban őrzött levéltárak állapotának bemutatásával párhuzamosan, kifogástalan udvariassággal, de fölényes szakmai érvekkel tesz ellenjavaslatot a belügyminiszternek: a gyűjteményeket súlyosan veszélyeztető Kolozsvárra szállítás helyett, Háromszék vármegye és Kézdivásárhely levéltárának helyben való meghagyása mellett *rendelje el a többi székely vármegye 1850 előtti levéltárának is a Székely Nemzeti Múzeumba való szállítását, egy székely tartományi levéltár felállítása céljából*.¹⁵

A miniszterhez intézett kérés valószínűleg nem nyerte el a megnevezett tetszését, Csík, illetve Udvarhely vármegyék levéltárai egyelőre Székelyudvarhelyen, illetve Csíkszeredában maradtak. Hogy a közben megjelenő 1925. évi levéltári törvény tartalmában volt-e szerepe a sepsiszentgyörgyi válasznak, érkeztek-e Bukarestbe hasonló, szakmai folyamodványok, egyelőre nem tudjuk,¹⁶ 6. pontjára hivatkozva azonban a Székely Nemzeti Múzeum sem szolgáltatja be az örökletésként bementett háromszéki állományokat. Az említett pont azt mondta ki, hogy a levéltár rendezését, gondozását biztosítani képes intézmények továbbra is megtarthatják saját levéltárakat.

Az 1925. évi törvény az első modern román levéltári törvény, 1932-ben fog csak majd kisebb módosításokat szenvedni.¹⁷ A törvény 2. pontja kimondja, hogy az állami- és közintézmények, egyházi és katonai hatóságok helyezték letétbe a 30 évnél régebbi irataikat, megjelölve ugyanakkor a gyűjtési területeket. Továbbá, bár ez a rendelkezés végül gyakorlatba nem ültetődött, a 8. pont a nemzeti kisebbségek fennálló levéltárait, beleértve a felekezeti levéltárakat is,

az Állami Levéltár hatáskörébe helyezi.¹⁸ Ennek megfelelően, a Székely Nemzeti Múzeum törekvéseivel párhuzamosan más elképzelések is napvilágot látnak a székelyföldi levéltárakkal kapcsolatosan. Legfontosabb közülük Marosvásárhely városi tanácsának a tervezete, amely Kolozsvár mellett egy újabb erdélyi tartományi levéltárnak Marosvásárhelyen való felállítására irányul. A tervezet elnyerte Constantin MOISIL, a Román Állami Levéltár igazgatójának (1923–1938) beleegyezését is.¹⁹ A *székelyföldi gyűjtőlevéltárnak szánt intézmény*,²⁰ melynek megnyitását 1926. január 1-jére tervezték, csak azért nem jön létre, mert közben az országos parlamenti választáson megdőlt a liberális kormány, az új vezetés pedig az ügyet nem tartotta kiemelt fontosságúnak. 1926 elején mindössze Emil RACOVITȚĂ érdeklődik nemzetközi felkérésre, mint a Szellemi Együttműködési Bizottság (Comission de Cooperation intellectuelle) romániai levelező tagja, egy hat pontból álló, francia nyelvű kérdőívben a Múzeumban őrzött levéltárak állapota, azok kutathatósága felől.

Az állami levéltári hálózat kiépítése pénzhiány miatt továbbra is függőben marad, a harmincas években kezdődnek csak meg a felmérések, a tartományi levéltárakba való központosítás. Alapul az 1932. évi 64. számú módosító törvény szolgál, mely az 1925. évi, az Állami Levéltárak felállításáról szóló törvény néhány határozatát hivatott megváltoztatni. Mellettük 1934. jún. 23-án ugyancsak kormányhatározat születik a levéltári anyagok selejtezéséről, mintegy a begyűjtést megelőző lépésként.

A megjelölt új törvény 8. pontja azt is kimondja, hogy a közvetlen helytörténeti jellegű iratokat továbbra is helyi múzeumok, illetve könyvtárak őrizhetik.²¹ Ennek jegyében 1934-ben a Székely Nemzeti Múzeum újrakezdi a székelyföldi vármegyei levéltárak megszerzésére irányuló próbálkozásokat, úgy Csík, mint Udvarhely vármegye levéltárát megkísérel megvásárolni.

Amit szeretne, szakmailag több, mint indokolt. A Múzeumot folyamatosan tájékoztatják a különböző székelyföldi városokban lakó igazgató-választmányi tagok, és a Sepsiszentgyörgyre jutó hírek szerint pl. nem csak az került fel,

hogy Udvarhely város levéltárát Bukarestbe szállítják, de a kiselejtezett, „történelmi szempontból értéktelen” levéltári anyagot a belügyminiszter a bukaresti „*Cercul Gospodinelor*”²² egyesületnek ajánlja fel, hogy hulladékpapírként értékesítse. CSUTAK Vilmos dr. SEBESI János nyugalmazott udvarhelyi alispán személyében talál megbízható információforrásra. Utóbbi jelzi június 23-án írott levelében, hogy Udvarhely város egy ládányi iratát Kolozsvárra vitték, és ugyanoda készítik már a vármegyei anyagot is.

Bár konkrét ajánlatot tesznek az udvarhelyi prefektusnak, ezúttal a kiselejtezett anyagot sem sikerül CSUTAK Vilmoséknak megszerezni, Udvarhely vármegye levéltárának (1577–1857) megőrzésére érdemesnek ítélt része pedig a kolozsvári Erdélyi Román Tartományi Levéltárba kerül.

Hasonlóan alakul a Csík vármegyei levéltár kiselejtezett részének megvásárlását célzó kérések sorsa is. CSUTAK Vilmos dr. BOGA Lajossal levelezik ez ügyben. Utóbbi látja el tanácsokkal a megyei hatóságokkal való kapcsolatfelvételen, esetleges ajánlatok megfogalmazásában is. A Múzeum konkrét javaslatot tesz a kiselejtezett levéltári anyag megvásárlására és elszállítására, azonban sikertelenül.

Tizenegy évvel igazgató-őr társa és barátja, LÁSZLÓ Ferenc elvesztését követően 1936-ban CSUTAK Vilmos is távozik az élők sorából. Az általuk elindított múzeumi programokat a két éves interimátus idején sem adja fel a Múzeum, bár hiányzik a két nagy szervező tudós erélye. Levéltárügyben is történik 1937 tavaszán is próbálkozás, a Székely Nemzeti Múzeum ügyvezető alelnöke, KERESZTES Károly révén fordul SZABÓ Béni brassói képviselőhöz, régi kapcsolatukhoz, a Brassó megyei régi levéltár holléte felől tájékozódni.²³ A közeli Brassó, főleg gazdasági szempontból, évszázadokon keresztül meghatározó befolyással bírt Háromszék fejlődésére. Városi levéltára, de más száz levéltárak is megőriztek adatokat a székelység múltjával kapcsolatban.

A brassói próbálkozás minden bizonnyal eredménytelenül zárul, úgyére nincsenek további adatok. A meglévő állományokat azonban változatlanul sikerül az intézményben tartani. 1937

tavaszán a háromszéki prefektus a Kolozsvári Állami Levéltár felkérésére visszaigényelné ugyan az 1920-ban a Múzeumban letétbe helyezett régi vármegyei levéltárat, azzal a céllal, hogy azt majd a megjelölt Területi Gyűjtőlevéltárba vigyék,²⁴ de a Székely Nemzeti Múzeum előljárói sikerrel fordulnak ezt kivédeni a belügyminiszterhez,²⁵ az 1938-ban bekövetkezett politikai változások, a királyi diktatúra viszonyai pedig egy időre minden ilyen vagy olyan irányú további tervet tárgyalanná tesznek.

1938-ban másrészt HERPEI János lesz a Múzeum igazgatója, ami ennek levéltári programjában is új korszakot jelent, vezetése alatt az újabb impériumváltást követően a megteremtett és megőrzött alapokra 1941–44-ben a sepsiszentgyörgyi intézmény a Magyar Nemzeti Múzeum szervezeti keretében közgyűjteményi státust nyer, levéltári gyűjtőterülete is a fél Észak-Erdélyre fog kiterjedni.

CSUTAK Vilmos halálával tehát, akinek személyében a két világháború közötti időszak egyik kimagasló közösségformáló egyéniségét veszítette az erdélyi magyarság, csak egy fejezet zárult. Ami Háromszék vármegye régi levéltárát illeti, a többi múzeumi levéltári gyűjtemény sorsában osztozott. Anyagának egy része 1945-ben elpusztult; megmaradt nagyobbik része azonban, kiegészülve a háború végi és utáni pusztulások nyomán bementett anyaggal, jóval a Székely Nemzeti Múzeum államosítása után is az intézmény gyűjteménye maradt, és még az ötvenes években is történtek sikeres próbálkozások a Múzeum keretében történő, hatósági levéltárakkal való bővítésére, párhuzamosan az elszállítására irányuló törekvésekkel. 1961 óta az 1953-ban létesült Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár,²⁶ őrzi, amely ÁRVAY József levéltárossága idején²⁷ BORBÁTH Károly szerint a legrendezettebb romániai levéltár volt.

*

Összegezve: a Székely Nemzeti Múzeum, mint a térség legnagyobb magyar jellegű tudományos intézménye, a két világháború között, az új politikai körülmények közepette is, hivatásának megfelelően vállalta magára a székelység tárgyi és szellemi örökségének ápolá-

sát. Az általunk kiemelt levéltárügyi intézkedések – a későbbi események tudatában részben azt mondhatnánk, szerencsére – kisebb sikerrel jártak, mint ahogy azt CSUTAK Vilmos és társai megálmodták. Tény azonban, hogy a megjelölt időszakban tudomásunk szerint a Székely Nemzeti Múzeum az egyetlen romániai magyar intézmény, amely képes volt ilyen lépések megtételére, jelentősen hozzájárulva egyben az általános romániai levéltárúgyhöz is. CSUTAK Vilmos idején a Múzeum ezáltal a korszak jelentős levéltári kutatóhelyét biztosította, később pedig ez képezte alapját a HERPEI János alatti kibontakozásnak, de a háborús veszteségek, államosítás után az új, szakosodott sepsiszentgyörgyi levéltári udódintézménynek is.

Melléklet

1.

Háromszék vármegye levéltára ügyében
1920. okt. 16.²⁸
Háromszék vármegye
Tekintetes Alispáni Hivatalának
Helyt,

Tisztelettel javaslom, hogy méltóztassék a közvetlen vezetése alatt álló Háromszék vármegye különböző központi és vidéki hivatalaiban őrzött és használt, de a változott viszonyok következtében immár másfél év óta használaton kívül helyezett, s alább felsorolt tárgyakat örökös letétképpen leltár mellett a Székely Nemzeti Múzeumban elhelyezni.

1. A vármegyei központi levéltárnak 1850-ig terjedő anyagát a levéltári anyag elhelyezésére szolgáló 16 db. szekrénnel együtt,

2. a vármegyei ünnepek és közgyűlések alkalmával a vármegyei hajdúk által viselt díszruhákat, két sarokszekrénnel együtt,

3. az összes pecsétnyomókat és bélyegzőket,

4. mindazokat a más tárgyakat, képeket, festményeket stb., amelyek szintén használaton kívül helyezettek, s részletes helyszíni szemle alapján még ezután állapítandók meg, és végül

5. mindazokat a tudományos és gyakorlati célokat szolgáló nyomtatványokat és könyveket, amelyek a vármegye hivatalai által már szintén nem használatnak.

Indoklás:

Ad 1. A jelzett levéltári anyagnak nagy része jelenleg sötét és nyirkos helyiségekben van elhelyezve,

hol mihamar a történettudomány nagy kárára tönkremehet; másrészt a Székely Nemzeti Múzeumban világos, száraz helyiségben jövője biztosítva lesz, és a szakemberek kezelése mellett állandóan rendelkezésre állhat a történeti kutatásnak.

Ad 2. A jelzett díszruhák az elhelyezésükre szolgáló sötét, nyirkos és nem szellőztetett helyiségben részben már tönkrementek; ezzel szemben a Múzeumban jó és biztos elhelyezést fognak nyerni.

Ad 3. és 4. Mindezek a tárgyak már csak történeti emlékek, amelyek éppen kicsinségüknél és jelentéktelenségüknél fogva igen-igen könnyen elkallódhatnak, míg a Múzeumban gondosan megőriztetnek.

Ad 5. Minthogy a Székely Múzeumnak a vármegye történetére vonatkozó könyvtári és levéltári anyag gyűjtése egyik fő feladata, ezek a könyvek és nyomtatványok a Múzeum könyvtárában lesznek jó helyen, hol a nyilvános kutatásnak és tudományos búvárlatnak mindig rendelkezésére fognak állani.

A kért szekrényeket a vármegye nélkülözheti, a Múzeumnak azonban feltétlen szüksége van azokra.

Fogadja tekintetes Alispán úr tiszteletem nyilváníását, mellyel vagyok a Székely Nemzeti Múzeum igazgatósága nevében

Sepsiszentgyörgyön, 1920. október 16-án.

CSUTAK Vilmos, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-őre.

2.

Háromszék vármegye levéltára ügyében
1920. nov. 26.²⁹

Tárgy: A használaton kívül helyezett vármegyei iratok és tárgyaknak múzeumi elhelyezése.

Mint Háromszék vármegye törvényhatósági képviselő bizottságát helyettesítő hatóság hozza a következő Véghatározatot.

Háromszék vármegye központi és járási hivatalaiban őrzött és használt, de a változott viszonyok következtében immár másfél év óta használaton kívül helyezett, s alább felsorolt iratoknak és tárgyaknak az 1886. évi XXI. t.c. 3 §-a alapján, örökös letétképpen leltár mellett a Sepsiszentgyörgyön lévő Székely Nemzeti Múzeumban leendő elhelyezését elrendelem, úgymint:

1. A vármegyei központi régi levéltárnak 1850 év végéig terjedő összes anyagát, a levéltári anyag elhelyezésére szolgáló 16 db. szekrénnel együtt.

2. A vármegyei ünnepek és közgyűlések alkalmával a vármegyei hajdúk által viselt díszruhákat, két sarokszekrénnel együtt.

3. Az összes pecsétnyomókat és bélyegzőket.

4. Mindazokat a más tárgyakat, képeket, festményeket stb., amelyek szintén használaton kívül helyeztetek, és végül

5. Mindazokat a tudományos és gyakorlati célokat szolgáló nyomtatványokat és könyveket, melyek szintén hivatalos használaton kívül helyeztetek.

Utasítom a vármegyei főlevéltárnokot, hogy a felsorolt iratok és tárgyakról 10 nap alatt szerkesszen pontos leltárt, s azt megvizsgálás és helybenhagyás céljából mutassa be a vármegye alispánjának, melynek megtörténte után a leltárt 2 példányban elkészítve, az abba felvett összes iratokat és tárgyakat adja át CSUTAK Vilmosnak, mint a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-örének.

Az aláírt leltár egyik példánya a vármegyei levéltárba helyezendő, másik példánya az említett Múzeum igazgatóságának kézbesítendő.

Indokolás:

(1–5. pont a Múzeum 58-1920. sz. kéréséből.)

A szóbanforgó múzeumi elhelyezést azon körülmény is indokolja, hogy a vármegyei törvényhatósági közgyűlés 336/905 jegyzőkönyvi pont alatt hozott határozatával a régi levéltár anyaga jelentékeny részének kiselejtezését határozta el,

Miről a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóságát, a vármegye alispánját és a vármegyei főlevéltárnokot megfelelő további eljárás végett értesítem,

Sf. Gheorghe, 1920. XI. 26.

Prefect

MORVAY

3.

Udvarhely vármegye levéltárának ügyében.

1924. április 3.³⁰

Către Onorata subprefectură a județului Odorheiu.

Domnule Subprefect!

Fiindcă dosarele dinaintea anului 1867 din arhiva pe care o conduceți, n-au decât o valoare istorică, de cari județul n-are nevoie la tranșarea afacerilor curente din toate zilele, și fiindcă Muzeul Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe, care e sub supravegherea statului și se bucură de subvenție de stat, strânger sistematic datele, documentele, amintirile referitoare la trecutul neamului secuiesc, ca să păstreze cu cea mai mare grijă sub conducerea oamenilor de specialitate în localele din clădirea sa nouă, unde sunt asigurate de orice primeșdie, stând acolo la dispoziția cercetătorilor; cu onoare vă rugăm Domnule Subprefect, binevoiiți a ne transmite ca depunere pentru păstrare, arhiva veche a județului Odorheiu și obiectele de valoare istorică ale județului, de exemplu sigile, tablouri, cărți etc. Iar

comitetul administrativ al muzeului își ia deplină răspundere că le va păstra în deplina lor integritate și le va transporta aici pe cheltuielile sale proprii.

Rugându-vă Domnule Subprefect, primiți vă rog exprimarea deosebitelor noastre considerațiuni, în numele comitetului administrativ al Muzeului Național Secuiesc, suntem

Cu adânc respect

Sfântu-Gheorghe la 3 aprilie 1924

SZENTKERESZTY Béla, președinte,

CSUTAK Vilmos, director

(Az udvarhelymegyei levéltár 1867 előtti iratainak csak történelmi értéke van, kurrens hivatali használati értéke nincs. Az állami felügyelet alatti, és államilag szubvencionált Székely Nemzeti Múzeum rendszeres anyaggyűjtést folytat, ami a székely történelmet illeti, hogy szakemberek őrizték a legnagyobb gonddal, minden veszélytől biztos épületében ezeket az emlékeket, és a kutatók rendelkezésére állhasson. Kéri ezért az alispáni hivatalt, engedje át letétbe megőrzésre Udvarhely vármegye régi levéltárát és régi tárgyait, mint pecsétek, képek, könyvek stb. A múzeumi vezetőség teljes felelősséget vállal megőrzésükre, és saját költségén szállítaná el.)³¹

4.

A Székely Nemzeti Múzeum felirata válaszként a belügyminiszter rendeletére. 1924. május 26.³²

Domnule Ministru

Ne-a venit la cunoștință că Ministerul de Interne a dat un ordin ca materia arhivelor județene și orașene din Ardeal și anume dosarele din timpurile cele mai vechi până la 1890, să se transporteze la Cluj să fie întrunite acolo într-o arhivă provincială ce se va institui.

Binevoiiți a ne permite ca să facem referitor la acest ordin următoarele propuneri și rugare:

Cum am aflat, clădirea ce s-a fixat pentru arhiva provincială din Cluj este așa numitul pavilion de patinaj situat în grădina publică din Cluj, care în total consistă din trei-patru încăperi și până azi încă nu e prevăzut nici cu instalațiunile cele mai trebuincioase de siguranță, ba poate nici cu paratrăsnet. În consecință n-are destul de încăperi nici pentru așezare în felul unui depozit a materiei arhivelor județene și orașene din Ardeal, și nu asigură nici o siguranță în contra spargerii sau incendiului în ce se privește soarta viitoare a acestei materii istorice cu o valoare indispensabilă.

Arhiva mai multor județe și orașe deja la locul lor original ocupă mai multe încăperi, încât în pavi-

Ionul numit nu s-ar putea așeza decât arhiva veche a unei sau două județe și în felul să poată stea la dispoziția cercetătorilor.

De altă parte este fără îndoială că arhiva fiecărui județ sau oraș se află în altă stare și altă ordine. Un județ sau un oraș își păstrează arhiva după valoare pe care o reprezintă, așezându-o în locale luminoase și uscate, îngrijându-se cu mare atenție ca nici șoareci, nici igreseala, nici mucegaiu să nu dăuneze amintirile prețuite ale trecutului.

Iar alt județ nu-și apreciază arhiva sa după valoare ce are, ci adeseaori o ține în locale mai puțin luminoase și uscate, camerele nu se primesc și actele sunt expuse stricăciunii din pricina îngrășii și diferitelor mucegaiuri.

Deacea în cazul unei centralizări vremelnice materia vastă și bogată a arhivelor va putea fi expusă stricăciunilor ireparabile, cu toate că acum se află în stare ireproșabilă, căci între împrejurări favorabile a mucegaiurilor se răspândesc cu o repeziciune inimaginabilă, și după constatările experților serioși stîrparea mucegaiurilor reclamă o muncă specială lungă și se lovește în piedici neînvingibile.

Cum se adeverește prin spargerile și incendiile petrecute în cursul deceniilor anterioare în bibliotecile și arhivele mari ale Europei și Americii, astfel de dăunări nu sunt excluse nici la clădiri cele mai corespunzătoare și nici lângă supraveghere cea mai îngrijită.

În urma tuturor acestora avem onoarea a propune cu respect:

Binevoiți a cere rapoarte despre starea și așezarea actuală a arhivelor județene și orașene, ceea ce să se facă prin descinderea la fața locului a direcțiunii arhivei provinciale Cluj.

Binevoiți a lua dispozițiunile ca fiecare județ și oraș să se îngrijească de a așeza arhiva în locale luminoase și uscate și de a păstra cu grijă de orice stricăciune.

Binevoiți a vă îngriji și a vă convinge de executarea preciză a ordinului emis în sensul propus și anume prin descinderea personală a funcționarilor cu cunoștințe de specialitate de la arhiva provincială sau regnicolară.

Binevoiți a lua dispozițiuni urgente ca arhivele județene și orașene să se lase la locul lor original până ce nu va sta la dispozițiunea arhivei provinciale o clădire corespunzătoare clădită pentru acest scop sau prevăzută cu instalațiunile necesare de asigurare și administrată de personal consumat.

Binevoiți în sfârșit a dispune ca arhiva veche a județului Treiscaune și a orașului Târgul Secuiesc să se păstreze și de aici încolo în Muzeul Național Secuiesc ca depunere veche a județului și a orașului, să se așeze la acest muzeu arhivele veche cu actele din

timpul cel mai vechiu până la 1850 ale celorlalte județe secuiești.

Rugarea noastră respectuoasă cea din urmă o motivăm cu următoarele fape:

Muzeul Național Secuiesc din Sfântu-Gheorghe funcționează lângă supravegherea, controlul și ocrotirea Statului. Ministerul cultelor și artelor își exercită actual supravegherea și controlul acesta prin Inspectoratul general al Muzeelor.

Muzeul Național Secuiesc dispune asupra unei clădiri cu camere luminoase și vaste prevăzute cu instalațiuni moderne de fier și tinichea care dau deplină siguranță în ce se privește așezarea materiei arhivelor vechi ale județelor și orașelor secuiești.

Muzeul Național Secuiesc are un personal, încât va sta totdeauna la dispoziție de a administra cu specialitate arhivele așezate în acest Muzeu și ce se vor mai așeza, de a le păstra în stare bună și a le da la dispozițiunea cercetătorilor științifici lângă o convenită supraveghere.

În consecință Muzeul nostru ar putea executa deja acum referitor la ținutul Secuilor intențiunea nobilă ce a condus pe Domnul Ministru de Interne la emiterea ordinului No. .... 1924, o având misiunea de a păstra lângă clenodiile naturale etnografice și artistice ale Secuilor, să adune și să le păstreze totodată și monumentele privitoare la istoria Secuilor dându-le la dispozițiunea cercetătorilor să înalte prin acesta cultura generală a țării noastre.

Primiți Vă rog Domnule Ministru exprimarea deosebitei noastre considerațiuni ce Vă păstrăm.

Cu adănc respect:

Sfântu-Gheorghe la 26 Maiu 1924

În numele comitetului

Muzeului Național Secuiesc

SZENTKERESZTY Béla, președinte,
CSUTAK Vilmos, director custode

(Belügyminiszter úr.⁶³)

Háromszék vármegye szubprefektusi hivatalától úgy értesültünk, hogy a Belügyminiszter 91802/1923 szám alatt rendeletet adott ki, hogy az erdélyi vármegyék és városok levéltárainak a legrégebbi időktől az 1890. évig terjedő anyaga Kolozsvárra szállíttatassék, és ott egy újonnan szervezendő tartományi levéltárban egyesíttessék.

Méltóztassék megengedni, hogy a rendelet végrehajtására vonatkozólag az alábbi tiszteletteljes véleményes javaslatunkat és kérésünket terjesszük elő:

Úgy értesültünk, hogy az épület, mely a tartományi levéltár részére Kolozsvárt kijelöltetett, a városi

sétatérén különállóan fekvő úgynevezett korcsolyapavilon, mely mindössze három-négy helyiségből áll, és mindmáig a legzűkösebb biztonsági felszerelésekkel, sőt talán még villámhárítóval sincs ellátva. Ennek következtében az összes erdélyi megyei és városi levéltárak anyagának még raktárszerű elhelyezése sem bír megfelelő férőhellyel, még kevésbé nyújthat betörés vagy tűzvész esetén biztonságot a pótolhatatlan értékű történelmi anyag jövő sorsára nézve.

Mert több vármegye és város mostani eredeti helyén is több szobát foglal el, úgyhogy egy-két vármegye levéltára sem lenne a nevezett korcsolyapavilonban úgy elhelyezhető, hogy az a kutatóknak rendelkezésére állhasson.

Másrészt kétségtelen tény, hogy mindenik vármegye és város levéltára más és más állapotban és rendben van. Egyik vármegye és város a maga értéke szerint megbecsült levéltárát világos és száraz helyiségben helyezte el, s különös gondot fordított arra, hogy múltjának nagybecsű emlékeit se az egerek, se a nedvesség, se a penészgomba részéről károsodás ne érje.

A másik ezzel szemben a régi levéltárát nem becsülte meg értéke szerint, hanem sokszor kevésbé világos és száraz helyiségben tartotta, ezt elég gyakran nem szellőztette, s ezáltal kitette a nedvesség, és a különböző penész- és papírgomba megtámadásának.

Azért idő előtti központosítás esetén mindazt a gazdag és nagyértékű levéltári anyagot is soha helyre nem hozható károsodás érné, mely most kifogástalan állapotban van, mert penész és papírgomba részére kedvező körülmény között hihetetlen gyorsan terjed, s komoly szakértői megállapítások szerint a gomba kiirtása rendkívül körültekintő és hosszadalmas szakértői munkát igényel s szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik.

Amint a megelőző évtizedek folyamán Európa és Amerika több nagyobb könyvtárban és levéltárban történt betörések és tüzesetek bizonyítják, ilyenemű károsodás még a legmegfelelőbb építkezés és a leg gondosabb felügyezés mellett sincsen kizárva.

Mindezeknél fogva azt javasoljuk, hogy méltóztassék a kolozsvári tartományi levéltár igazgatóságának személyes kiszállásai útján a vármegyei és városi levéltárak jelenlegi elhelyezéséről és állapotáról jelentést kérni. Méltóztassék intézkedni, hogy mindenik vármegye és város gondoskodjék levéltárának világos és száraz helyiségben való elhelyezéséről, s minden kártól való gondos megőrzéséről.

Méltóztassék az ily értelemben kiadandó rendelet pontos és lelkiismeretes végrehajtásáról a tartományi vagy az országos levéltár szakértő tisztviselőinek személyes kiszállásai útján gondoskodni és meggyőződést szerezni.

Méltóztassék sürgősen intézkedni, hogy amíg erre a célra épített vagy megfelelő biztonsági felszereléssel, belső rendezéssel és kellő személyzettel ellátott levéltári épület a tartományi levéltár részére rendelkezésre nem áll, addig az egyes megyei és városi levéltárak eredeti helyükön hagyassanak.

Méltóztassék végül úgy intézkedni, hogy Háromszék vármegye és Kézdivásárhely város régi levéltára, mint a megye és város örökletétje ezután is a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban őriztessék és itt helyeztessék el egyúttal a többi székely megyéknek és városoknak a legrégebb időtől 1850-ig terjedő régi levéltára.

Ezt az utóbbi tiszteletteljes kérésünket a következő tényekkel indokoljuk:

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum állami felügyelet, ellenőrzés és támogatás mellett működik. A Vallási és Szépművészeti Minisztérium ezt az állami felügyeletet és ellenőrzést jelenleg a múzeumok főfelügyelősége útján gyakorolja.

A Székely Nemzeti Múzeum a székely megyék és városok régi levéltári anyagának az elhelyezésére is teljes biztonságot nyújtó s modern vas és pléh felszereléssel ellátott épülettel rendelkezik.

Nevezett Székely Nemzeti Múzeumnak olyan személyzete van, hogy minden időben módjában áll a Múzeumban elhelyezett és ezután elhelyezendő levéltári anyagot szakszerűen kezelni, jó állapotban megőrizni és a tudományos kutatóknak kellő felügyelet mellett minden időben rendelkezésére bocsátani.

Ennek következtében módjában áll a Székelyföldre nézve már most végrehajtani azt a nemes intenciót, mely Belügyminiszter urat fenti 91802/1923 sz. rendeletének kiadásánál vezette, mert a múzeum hívata az, hogy a Székelyföld természeti, néprajzi és művészeti kincseivel egyidőben a kutatók és látogatók rendelkezésére bocsássa, s ezzel hazánk általános műveltségét emelje.

Fogadja Belügyminiszter úr kiváló tiszteletünk nyilvánítását, mellyel vagyunk.

A Székely Nemzeti Múzeum igazgatóválasztmánya nevében

Sepsiszentgyörgyön 1924. május hó 26-án

SZENTKERESZTY Béla elnök,
CSUTAK Vilmos igazgató)

5.

Válasz Emil RACOVITȚĂ,
a „Comission de Cooperation intellectuelle”
romániai levelező tagja
1926. január 6-án érkezett levelére.³⁴

Domnule!

Referindu-se la scrisoarea D-voastră primită la 6
Ianuarie, am onoare a Vă da la cunoștință următoarele:

Ad. 1. Arhiva Muzeului Național Săcuiesc din
Sfântu-Gheorghe nu stă la dispoziția publicului. Numai
pentru cei experți stă la dispozițiune din scopul cer-
cetării. Cercetările se pot face fără taxă, în prezența și
lângă controlarea unui funcționar al muzeului, în tim-
pul orelor oficioase (9–12 a.m., 3–5 p.m.)

Ad. 2. Experții autentici au dreptul de a cer-
ceta întreaga arhivă.

Arhiva Muzeului constă din o arhivă publică
și din o arhivă familiară, în care sunt străne docu-
mentele referitoare la trecutul Secuimii și poporului
secuiesc, și în general monumentele referitoare la isto-
ria Transilvaniei.

În ce privește cercetarea arhivei vezi din punctul 1.

Vizitarea se poate înștiința în scris sau verbal
la direcțiunea muzeului.

Ad. 3.

a) Taxă de vizitare nu este.

b) Documentele se pot privi și copia în arhivă
cu permisiunea directorului de muzeu.

Publicarea copiilor se poate face cu învoirea
directorului de muzeu.

Ad. 4. După cele amintite în punctul 1.

Ad. 5. Despre partea mai mare a materialului
din arhivă s-au făcut indexe. Indexele nu sunt publicate.

Ad. 6. Arhiva muzeului stă la dispozițiune
pentru experți fie cetățeni români, fie străini.

Binevoiți a aduce cele de mai sus la cunoș-
tiința lui „Comission de Cooperation intellectuelle”.

Cu deosebită stimă

CSUTAK Vilmos, custode la muzeu

*(A francia nyelvű kérdőív pontjaira adott
válasz: Ad. 1. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti
Múzeum levéltára nem nyilvános, csak szakemberek
kutathatják, napi öt óráig. A kutatások díjmentesek, egy
múzeumi díjnak felügyelete alatt. Ad. 2. Az igazi szak-
értők a teljes anyagot kutathatják. A levéltár közületi és
családi levéltárakból áll, a Székelyföld és a székelység,
illetve általában Erdély múltjára gyűjtöttek bele anya-
got. Kutatásra az Igazgatóságnál kell bejelentkezni,
írásban vagy szóban. Ad. 3. a) Látogatási díj nincs. b)
A dokumentumokat a múzeumigazgató engedélyével*

*lehet megtekinteni, lemásolni, közölni. Ad. 5. A levél-
tári anyag nagyobb részéről mutató van, de közöletlen.
Ad. 6. A levéltár román állampolgár és külföldi sza-
kemberek előtt egyaránt nyitott.)*³⁵

6.

Udvarhely vármegye levéltárának ügyében.

1934. április 5.

Nagyságos Dr. SEBESI János nyugalmazott
alispán, földbirtokos úrnak, Székelyudvarhely

Kedves Barátom!

Legutolsó igazgató-választmányi gyűlésün-
kön, melyre szívszakadva vártunk, jelentést tettem
arról a veszélyről, mely a városi és vármegyei levél-
tárakat ismét fenyegeti. Egészen pontos jelentést azon-
ban újsághírek alapján mégsem tehettem, s azért na-
gyon kérlek, szíveskedj mielőbb értesíteni, hogyan áll
most ez a kérdés, igaz-e, hogy a városi levéltárát már
Bukarestbe vitték, hogy áll a vármegyei levéltár ügye,
és vajon nagybecsű véleményetek szerint lenne-e célja
és eredménye annak, hogy SZENTKERESZTY Béla
báró útján, ki múzeumi alelnökünk, a belügyminiszteri-
umba a Ti segítségével akciót indítsunk, hogy a le-
véltárakat ne vigyék Bukarestbe, hanem ide a mú-
zeumnak engedjék át.

A régi nagybecsüléssel és szívélyes üdvöz-
lettel vagyok jó barátod

CSUTAK Vilmos igazgató.

7.

Udvarhely vármegye levéltárának ügyében.

Sepsiszentgyörgy, 1934. május 30.

Ajánlott. Bizalmas!³⁶

Kedves Barátom!

Szívemből gratulálok a vasárnapi döntő győ-
zelmetekhez. Rengeteget drukoltunk, aggódtunk
miattatok, mert olyan híreket kaptunk volt, hogy a
hivatalos apparátus megmozdult ellenetek. Annál job-
ban örvendünk most a győzelmeteknek, (...) levél-
táratok jövő sorsa felett érzett ószinte aggodalmamból
régén írt levelemre kért válaszd meg sürgetéséért írok
most, és nagyon kérlek, szíveskedj mielőbb alaposan
tájékoztatni, s nyilatkozni abban a tekintetben is, hogy
mit szólnátok ahhoz, ha a kiselejtezett anyagotok meg-
vásárlására a múzeumunk ugyanazt az árat felkínálná,
amelyért a belügyminisztérium a Cercul gospodinelor
din București című valaminek már régén felkínálta, s
a kiválasztáskor a selejtezett anyag közé értékesebb is
kerülne, hogy megmentessék, ha a tényleges veszély

különben fennforogna, aminek az eldöntésére Te nálam sokkal illetékesebb vagy.

A régi nagyrabecsléssel és
meleg érzéssel üdvözöl
Jó barátod

CSUTAK Vilmos, igazgató

7.

Udvarhely vármegye levéltárának ügyében.
Székelyudvarhely, 1934 jún. 23.

Kedves Barátom!

A városi levéltárból egy láda tartalmát, ami a magyar és a román selejtezésből megmaradt, Kolozsvárra vittek az ottani országos levéltárba. A megyei levéltárát is oda kell (1867 év előtti) küldeni, amint DOMSZKI István sef de biroutól³⁹ értesültem. Eddig nem küldték, mert nem volt pénz az átküldésre, de most az 1934. április–1935. márciusi költségvetésbe fel van véve az összeg ládákra stb. DOMSZKI eddig nem küldte fel, már csak azért is, mert nemességi igazolványokon valamit keresett, de most már tenni kell valamit. Eddig azért halogattuk mi az ügyet, mert azt reméltük, hogy a mi embereink lesznek a megyei tanácsban benn, de a volt prefect ezt törvénytelenül megakadályozta, és meg is halt.

DOMSZKY szerint az új levéltári törvény szerint a levéltárat Kolozsvárra kell küldeni, de én a törvényt nem láttam.

Üdvözöl igaz híved

SEBESI János

8.

Csík vármegye levéltárának ügyében.
Csíkszereda, 1934. október 19.

Kedves Jó Vilmos Barátom!

Megbízásod értelmében ma sikerült beszél-nem MOLNÁR József vármegyei főjegyző úrral, aki a következőket mondotta.

1) A kiselejtezett levéltári iratok dolgában egyelőre nem ajánlja fölutaszást, nehogy hiába fáradj. Ellenben azt javasolja, intézz ebben az ügyben a jelenlegi prefektushoz, Dr. OŢETEA Valer-hoz kérést, amelyben mint a múzeum igazgatója kéred a hivatali vagy más ügyviteli szempontból nem fontos és kiselejtezett iratoknak a múzeum számára való kiadását. – Először elvileg kell döntenie a prefektusnak, s esetleg a minisztert is meg kell kérdeznie. Ha ez megtörtént, akkor írásbeli kérésre ennek megfelelően válasznak, s ha odaadták az irásokat, az elszállításról Neked

kell gondoskodnod. Körülbelül 50-60 láda írásról van szó, amely ládák valami szénás padláson pihennek. Azonban sietned kellene a kéréssel, mert arról is van szó (s ez discret!⁴⁰), hogy a „Háziasszonyok Országos Szövetsége”-nek (adják) oda ezeket a kiselejtezett irásokat, amely Szövetség a papiros anyagot gyárilag beolvasztatná, hogy más papirost csináltasson belőle. Élő szóval még más is fogok erre nézve közölni.

2) A KONCZ-család kérdésében ezt mondta: még a háború előtt és alatt 1918-ig az „Országos Levéltár”-nak Budapestre szállították a családi irásokat. Néhányat egy FERENCZY nevű vármegyei tisztviselő magához vett, amelyekkel hogy mi történt, nem lehet tudni, mert FERENCZY időközben meghalt. Különben az ittmaradt iratok mind hivatalos ügyiratok, – tehát a KONCZ-családra vonatkozók után kutatni szintén meddő fáradozás volna.⁴¹

Ha ezek után lesz még valami kívánságod, kedden átutazván, megtudom Tőled, vagy szíveskedj hátrahagyni írásban, ha netalán el kellene valahova utaznod. Mindent készséggel elintézek.

Addig is szeretettel üdvözöl és ölel
igaz híved és barátod

Dr. BOGA Lajos

9.

Csík vármegye levéltárának ügyében.
1935 október 30.⁴²
Muzeul Național Săcuiesc

Domnule Prefect,

În numele comitetului de conducere al Muzeului Național Săcuiesc din Sft. Gheorghe cu onoare Vă rog să binevoiți a ceda arhivei muzeului nostru ca donațiune ori depozitiie sau cumpărare actele brăcuite din arhiva județului Ciuc, cari nu mai au valoare și importanță oficială, dar pentru muzeul nostru totuși vor putea fi întrebuițate din punct de vedere științific și așa pot reprezenta oarecare interes științific.

Muzeul Național Săcuiesc ca persoană juridică își dezvoltă activitatea sa sub controlul și supravegherea Statului și cu munca sa științifică servește atât interesele Statului, precum și ale poporului Săcuiesc, care l-a fondat și îl susține până azi.

În conformitate cu statutele muzeului din acest interes public muzeul își adună pe teritoriul locuit de Secui tot materialul de valoare științifică, în deosebi ca cel etnografic, arheologic și diferite cărți și manuscrise particulare și oficiale, dacă ele sunt brăcuite de oficiali.

Pe baza celor de mai sus Vă rog Domnule Prefect, ca să binevoiți a ne da cât mai curând un răspuns favorabil fiindcă după cunoștințele noastre nu este

nici o piedică oficială pentru cedarea materialului brăcut.

Dacă Dv. ați ceda materialul numai contra unui preț, binevoiiți a ne comunica prețul materialului, și în acest caz mă voi prezenta imediat la Dv. și mă voi îngriji ca pe cheltuielile muzeului materialul lepădat să se transporte la Sft. Gheorghe.

Primiți Domnule Prefect asigurarea deosebitelor mele stime și considerațiuni.

Sf. Gheorghe, la 30 octomvrie 1935

(A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya nevében teljes tisztelettel kérem, hogy a múzeumi levéltárunk részére szíveskedjék átengedni ajándék, letét vagy vásár fejében a felügyelete és kormányzata alatt álló Ciuc vármegye levéltári anyagából a már korábban kislejtett, s ennek következtében sem hivatali, sem más szempontból nem fontos, tehát értéktelen, de a múzeumunk részére esetleg egy vagy más tudományos szempontból mégis használható, így némi tudományos értéket képviselhető iratokat. Az állam felügyelete és ellenőrzése alatt működő Székely Nemzeti Múzeum ugyanis alapszabályszerű feladatának és hivatásszerű kötelességének tekinti, hogy a múzeumtulajdonos székely nép múltjára, mindennapi foglalkozására és életére, s általában történeti fejlődésére vonatkozólag a Székelyföld területén tudományos kutatásokat és gyűjtéseket végezzen. Az a nézetem, hogy muzeális szempontból a hivatali szempontból értéktelen levéltári anyag képviselhet tudományos értéket, s azért kár érhetné a tudományt, ha a kérdéses kislejtett anyag akár férőhely hiányából, akár valami véletlenségből vagy bármi más előre nem látható okból illetéktelen kezek közé kerülhetne és megsemmisülhetne.

Viszont én gondoskodnám arról, hogy a kislejtett, és így értéktelenné minősített anyagot a múzeum költségén személyesen ide Sepsiszentgyörgyre szállítanám, de már elszállítás előtt kifizetném érte azt az összeget, amit vételár fejében meg méltóztatnék állapítani.

Ezenkívül hajlandó vagyok arra is, hogy ennek a kérdésnek személyes megtárgyalására az Ön által kitűzendő időben Csíkszeredára utazzam.)¹³

10.

Csík vármegye levéltárának ügyében.
Miercurea-Ciuc, Csíkszereda,
Str. Ștefan cel Mare 37.
1935. november 7.

Kedves Vilmos Barátom!

Dr. OȚETEĂ Valér csíki prefektushoz intézett kérésed ügyében távolléte miatt csak ma tudtam beszél-

ni – egyszerre vele és MOLNÁR József vármegyei főjegyzővel. A következőket felelték egyhangúan és egyértelműen kérdésemre:

A kérés nyelvi és formai szempontból is teljesen kifogástalan, részben a vármegyei tanácsülés, részben hivatalos távollétük miatt csak ma tárgyalták meg a kérést – a prefektus és a főjegyző. Megállapodásuk ez: meg kell nézniök, a minisztériumnak van-e az ilyen iratokra vonatkozólag valamely olyan rendelkezése, amely megakadályozná azok kiadását. Ha nincs, akkor a kérést kedvezően fogják elintézni, azonban – s ez discret – tekintettel arra, hogy más reflektánsok is vannak, hogy azokkal szemben így is előnyben lehessen a Múzeum, valami ellenértéket fognak kérni; ez az ellenérték azonban nem lesz nagy, mert csak formalitásról van szó, vagy lehet szó.

Ha pedig rájönnek a minisztérium valamilyen tiltó rendelkezésére, akkor a prefektúra a kérést továbbítani fogja a minisztériumba azzal a kísérő irattal, illetőleg pártoló fölterjesztéssel, hogy a kérés teljesítését ajánlják a Múzeum kulturális missziójára és céljaira való tekintettel.

A kérést különben a prefektúra a jövő hét folyamán megválaszolja.

Ilyenformán azt gondolom, sikerülhet az ügy. Sajnálom, hogy a többi reflektánsról nem tudtam meg semmit, ami esetleg taktikai szempontból hasznos tudnivaló lett volna.

Abban a reményben, hogy mégiscsak sikerülni fog a kérés kedvező elintézését kiküzdeni, a legközelebbi viszontlátásig is szeretettel üdvözöl

Igaz barátod

Dr. BOGA Lajos

11.

Csík vármegye levéltárának ügyében.
1935. december 18.
Prefectura Județului Ciuc,
Miercurea-Ciuc, 18. Decemvrie 1935.
Serviciul Administrației Generale
No. 13453/1935

Domnule Director,

În referire la intervenția Dv. Nr. 205/1935, avem onoare a vă trimite alăturat – spre știință – dispozițiunea delegației consiliului județean Nr. 24/13453. din 28 Noiembrie 1935, referitoare la cedarea hârtiilor și registrelor selecționate din arhiva veche a județului.

Prefect

Șeful Serv. Adm.

I. anexă.
Domniei-Sale Domnului Director al
Muzeului Național Secuiesc, Sft. Gheorghe

Proces-verbal
Dresat în ședința Delegațiunii consiliului
jud. Ciuc, ținută la 28. Noiembrie 1935.

Prezenți sunt:

Dnii: Dr. Valeriu OȚETEĂ,
prefect-președinte,
ADORJÁN Emeric,
Dr. ABRAHAM Josif, membri
Dr. PINTÉR Árpád,

Dnii: Albert SZANTÓ, șeful serviciului jud.
de drumuri, Beniamin BENKES, șeful serviciului
financiar-economic și Josif MOLNAR, secretarul dele-
gațiunii jud.

Dl. Prefect salutând pe Domnii prezenți,
deschide ședința.

Se discută chestiunile puse pe ordinea de zi,
dându-se următoarele hotărâri:

Punctul Nr. 24/12.453/1935

Muzeul Național Secuiesc din Sfântu-
Gheorghe, prin intervențiunea Nr. 205/1935. adresată
Dlui Prefect, cere a-i se deda hârtiile și registrele
selecționate din arhiva veche a județului.

În acelaș timp, Ministerul de interne prin
ordinul Nr. 13.913-1935. comunică Prefecturei că a
autorizat delegatul Asociației „Cercurile de gospo-
dine”⁵⁴ și al Societății „Ocotirea tinerilor fete”⁵⁵ din
București, să ridice toată hârtia maculatură inutiliza-
bilă, aflată în arhiva Prefecturei, contra costului ce se
va stabili de autoritatea județeană.

Comunicând aceasta, Dl. Prefect roagă pe de-
legația să dispună în cauză.

Delegația consiliului județean studiind dispo-
zițiunile aferente, constată că orice vânzare de hârtie
maculatură din arhivele instituțiilor publice se poate face
numai după selecționarea reglementară a arhivei, cu
asistența delegatului Direcțiunii Generale a Arhivelor
Statului, pentru a se constata că hârtiile nu reprezintă
nici un preț istoric sau muzeal.

Astfel fiind și având în vedere că arhiva veche
a județului n-a fost selecționată până acum cu aseme-
nea formalități și dat fiindcă un astfel de lucrare nu se
poate întreprinde și desăvârși în cursul iernei, în lipsa
de local corespunzător și fără multă risipă de com-
bustibil și curent electric, găsește, că chestiunea pentru
moment nu poate fi rezolvată în fond.

Astfel fiind, în virtutea art. 244-245. din legea
administrativă și în baza însărcinării ce-i s-a dat prin
încheierea consiliului jud. nr. 8 din 19 Noiembrie 1934,

DISPUNE:

A se efectua, cu începere de la primăvara anu-
lui viitor, selecționarea arhivei vechi a județului în
condițiunile și cu formele prevăzute de jurnalul
Consiliului de Miniștri Nr. 830. din 29. Iulie 1932.

Asupra vânzării hârtiilor rămase inutile, despre
această, se va aviza atât delegatul susamintitelor So-
cietăți, cât și Muzeul Național Săcuiesc din Sf.
Gheorghe.

Serviciul Administrației Generale este însărci-
nat cu executarea.

Pentru conformitate:

(Csíkmegyei Prefektúra, közigazgatási osztály
a Múzeum igazgatójának, válaszként a

SzNM It. 205/1935 átiratra: 24/13453-ös
megyei tanácsi rendelkezés a régi vármegyei levéltár-
ból kiselejtezett papírokra és lajstromokra. Melléklete:
az 1935. nov. 28-i tanácsi küldöttgyűlés jegyzőkönyve.
24/12.453/1935 pont: a múzeum kérésével párhuzamo-
san a Belügyminisztérium 13.913-1935 szám alatt
értesítette a Prefektúrát, miszerint felhatalmazta a
„Háziasszony-Körök” Szövetsége és a „Fiatal lányok
védelmére” Társaság megbízottját, hogy a megyei
hatóság kérte ár ellenében a Prefektúra levéltárában
található teljes használhatatlan makulatura-anyagot
átvegye. A küldöttgyűlés szerint azonban közintéz-
mények irattárának makulaturáját csak szabályos selej-
tezés után törvényes eladni. Ott pedig jelen kell lennie
az Állami Levéltári Igazgatóság megbízottjának, hogy
megállapíthassa, nem jelentenek semmilyen történelmi
vagy muzeális értéket. A megyei levéltárban ilyen nem
történt, és most télen megfelelő helyiség hiányában és
nagy energiapazarlás nélkül nem is történhet. Ezért
tavaszra rendelik el a selejtezést, a kiselejtezett anya-
gról pedig csak ezután dönthetnek: mindkét igénylőt
értesíteni fogják.)⁵⁶

12.

Csík vármegye levéltárának ügyében.
Miercurea-Ciuc, 1935. december 9.

Kedves Jó Vilmos Barátom!

Ma a vármegyházán a levéltári iratok ügyé-
ben a következő információt kaptam MOLNÁR József
főjegyző úrtól:

a beadványra megérkezett a belügyminisztéri-
um válasza, amely megerősíti az iratok kiadását tiltó
törvényrendelet érvényét, egyben utasítja a vármegyei
tanácsot, küldjön ki egy szűkebb körű bizottságot, s az
állam részéről is kiküldendő levéltárossal együtt ejtse
meg vagy hajtsa végre az iratok végleges szelekcióját.

Ennek a szelekciójának az lesz a célja, hogy megállapítást nyerjen, van-e a vármegyei levéltári iratok között olyan, amely *történelmi és múzeumi szempontból értékes az állam szempontjából*, s ezek az államnak visszatartandók és csak az adható ki, ami ezeken kívül marad. – De erre a szelekcióra csak a tavasszal kerülhet sor.

Érdeklődésemre még azt a tájékoztatást kaptam, hogy az anyag egy részét régebben selejtezték, de az – kevés kivétellel – csak vármegyei ügyiratokból, idézésekből és periratokból áll, abból az időből, amikor a vármegyén még peres ügyeket intéztek el; az anyag többi része is csak ilyen iratokból áll a főjegyző szerint.

A beadványra a hivatalos választ postán megküldik.

Szeretettel üdvözlő igaz híved és barátod

Dr. BOGA Lajos

13.

Háromszék megye felszólítása a Székely Nemzeti Múzeum fele a vármegyei levéltár visszaszolgáltatásának ügyében. 1937. április 13.

România, Prefectura Județului
Treiscaune, Serviciul Administrativ
Nr. 3290, 13 Apr. 1937.

Către Direcțiunea Muzeului Național Săcucesc
Sf. Gheorghe.

Urmare adresei Nr. 50 din 9 Martie 1937 a Arhivelor Statului din Cluj, avem onoare a vă face cunoscut, că urmând să trimitem întreaga arhivă a acestui județ, pe intervalul de timp de la 1580–1876, Direcțiunei Arhivelor Statului din Cluj, avem onoare a vă ruga să binevoiți a lua cuvenitele măsuri să ni se restituie toate actele din anii 1580–1849, predate muzeului cu deciziunea noastră Nr. 5306 din 26 Noiembrie 1920, ca să le putem transporta în Cluj la data de 15 Iunie 1937, conform dispozițiilor ordinului Ministerului de Interne Nr. 91802 din 13 Decembrie 1923.

Prefect,
Subprefect,

(Prefektúra a Múzeumhoz: A Kolozsvári Állami Levéltár 50/1937 átirata alapján 1937. június 15-én be kell oda küldeniük a vármegye teljes 1580–1876 közötti levéltári anyagát. Kérik ennek megfelelően, hogy a Múzeum szolgálta vissza azt, a 91802/ 1923 belügyminiszteri rendelet utasításait követve.)⁹⁷

14.

A Székely Nemzeti Múzeum előljáróinak levele a belügyminiszterhez a Háromszék vármegye levéltára ügyében. 1937. május 28.

Muzeul Național Săcucesc, Sfântu-Gheorghe⁴⁸
Domniei-Sale Domnului Ministru de Interne,
București

Domnule Ministru,

Referindu-ne la adresa No. 3290-1937 a Prefecturii județului Treiscaune, prin care ne invită de a restitui arhiva veche a județului aflătoare în îngrijirea Muzeului Național Săcucesc, spre a o transporta la arhiva centrală din Cluj, Vă rugăm cu adânc respect, Domnule Ministru, binevoiți a hotărî ca arhiva menționată care s'a depus cu hotărîrea No. 5306-1920 a Prefecturii județului Treiscaune la muzeul nostru spre veșnică păstrare, să rămână și de acum înainte depozitat la muzeul nostru, având în vedere că Muzeul Național Săcucesc o va conserva cu cunoștințe de specialitate și sub supravegherea și controlul statului această arhivă și va sta totdeauna la dispoziția cărturarilor în baza unei autorizațiuni de la autoritatea superioară.

Alăturăm cu onoare, în copie, hotărîrea consiliului județean privitoare la predarea arhivei, și Vă rugăm binevoiți a lua din nou act despre această hotărîre.

Primiți Domnule Ministru deosebitele noastre considerațiuni

În numele Comitetului de conducere al Muzeului Național Săcucesc

Sf. Gheorghe, la 28 Maiu 1937

SZENTKERESZTY Béla, Președinte,
FELSZEGHI István, Custode-director

(Kérik a Belügyminisztert, hogy az 5306-1920 örökletét alapján maradjon a levéltár a Múzeumban, amely minden feltételnek eleget tesz.)⁹⁹

16.

A Székely Nemzeti Múzeum előljáróinak válasza Háromszék megye prefektusa felszólítására. 1937. június 9.

Muzeul Național Săcucesc, Sfântu-Gheorghe⁵⁰

Domnule PREFECT,

Referindu-ne la adresa Dv. No. 3290-1937, avem onoare a Vă duce la cunoștință, că ne-am adresat cu o cerere către Dl. Ministru de interne pentru a lăsa arhiva veche a județului în păstrarea muzeului nostru, conform hotărârii No. 5306-1920 a Prefecturii, având în vedere că acest material al arhivei este de interes public local pentru studiere.

Vă rugăm cu onoare binevoiiți a suspenda dispozițiunea Dv. luată în această privință până la deliberea Dluu Ministru cu atât mai vărtos întrucât subpreședintele muzeului nostru a depus personal cererea noastră la Onoratul Minister, și Dl. Ministru BERCA a declarat că va aproba cererea noastră înștiințând despre aceasta atât Onorata Prefectură cât și Muzeul nostru.

Primiți, Domnule Prefect deosebitele noastre considerațiuni

În numele Consiliului de administrație al Muzeului Național Săcuiesc

Sft. Gheorghe, la 9 Iunie 1937

SENTKERESZTY Béla, Președinte,
FELSZEGHI István, Custode-director

(*Értesítik a prefektust, hogy BERCA belügy-miniszterhez fordultak, aki ígéretet tett az ügy javukra történő elintézésére. Addig is kériik visszazolgáltatási rendelkezése felfüggesztését.*)⁵¹

Jegyzet

1. A SzNM alapléltárban 1097 db. oklevél szerepelt. *A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője I.* Sepsiszentgyörgy 1890, 19.
2. PÉTER Mózes, **A Székely Nemzeti Múzeum rövid története 1890–1900-ig.** *A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője.* III. rész. Sepsiszentgyörgy 1902, 2–3. A korábbi évekre nézve 1. BOÉR Hunor, BIRÓ Rózsa, **A Székely Nemzeti Múzeum kezdetei, 1875–1881,** illetve PAIS Ágnes, **Adatok NAGY Géza sepsiszentgyörgyi éveiből,** mindkettő jelen kötetben.
3. Kutatások a RÁKÓCZI-szabadságharc erdélyi történetére vonatkozóan.
4. *Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1908–1909. évi állapotáról.* Sepsiszentgyörgy 1910, 26.
5. LÁSZLÓ Ferenc, CSUTAK Vilmos, **A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának jelentése a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségéhez a Múzeum 1915. évi fejlődéséről és állapotáról.** Jelen kötet. (Kiemelés tölem - CS.Á.)
6. A Múzeum levéltári céljait még 1909-ben megfogalmazta CSUTAK Vilmos, később is erre hivatkozik. CSUTAK Vilmos: **A Székely Nemzeti Múzeum alapítása és gyűjteményének ötvenéves fejlődése.** In: **Émlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára.** 1929. 5–25.
7. Mint az 5. jegyzet.
8. 1916-ban a Székelyföld területe hadszíntérré válik, 1917 márciusa és 1920 júniusa között pedig katonaság foglalja le (TÓTH Szabolcs, BOÉR Hunor, **Közművelődési rendezvények a Székely Nemzeti Múzeumban a két világháború között,** jelen kötet). A program 1915. évi megfogalmazását követően tehát valóban most térhetnek leghamarabb a gyakorlati kivitelezésre.
9. Háromszék vm. irattára 5506/1920.
10. SzNM It. 214/1923.
11. SzNM It. 295/1923.
12. **Índrumátor în Arhivele Statului jud. Cluj.** București 1979, 31–38.
13. A levéltárról újabban lásd HERMANN Gusztáv Mihály, **Udvarhelyszék levéltára (történeti vázlat).** In: **Areopolisz,** Székelyudvarhely 2001. 86–96.
14. SzNM It. 45/1924.
15. SzNM It. 69/1924.

16. Ezt illetően a kiinduló kérdés az, hogy honnan, milyen intézmények részéről érkezhettek volna egyáltalán. A Székely Nemzeti Múzeum öntudatos fellépését mindenesetre nem kis mértékben az időpont és a körülmények magyarázzák. Ebben az évben sikerül elfogadtatnia román jogi személyiségét, LÁSZLÓ Ferenc munkásságának köszönhetően pedig épp a Cambridge-i Egyetem készül vele közös régészeti kutatásokat folytatni. Következő évben Genfben képviselik anyagai Romániát, nemzetközi kiállításon, maga mögött tudja a kiállítást is szervező Alexandru TZIGARA-SAMURCAȘ miniszter jóakarattal támogatását (a Cambridge felajánlotta pénzügyi támogatást a román állam siet kiváltani), és az ugyancsak 1925-ben elhalálozott LÁSZLÓ dolgozatát maga Vasile PÁRVAN fordíttatta le magyar nyelvről, hogy a *Dacia* első számába illeszthesse. (Vö. BOÉR Hunor, **Adatok a Székely Nemzeti Múzeum két világháború közötti történetéhez,** jelen kötet.)

17. **Arh. Statului 125 ani de activitate.** București 1957. 205–213.

18. Uo.

19. Liviu MOLDOVAN, Viorel GRAMA, **Constantin MOISIL (1876–1958) și acțiunea sa pentru înființarea unei subdirecții regionale a Arhivelor Statului la Tîrgu Mureș.** *Marisia,* VII, 305–314.

20. Uo., 310.

21. **Arh. Statului 125 ani de activitate.** București 1957, 210.

22. „Háziaszonyok köre”.

23. SzNM It., 1937. SZABÓ Béni képviselő válasza KERESZTES Károly ügyvednek. Brassó, 1937. május 15.

24. Háromszék vm. irattára 3290/1937. ápr. 13.

25. SzNM It. 129/1937. máj. 28.

26. Az 1953-ban Sepsiszentgyörgyi rajoni levéltárrá szervezett intézmény 1958-ban kapja meg székhelyül a sepsiszentgyörgyi Lábasházat. A Székely Nemzeti Múzeum levéltárát a 353/1957-es rendelet alapján szállították át ide. Mai megnevezése: a Román Nemzeti Levéltár Kovásznai Megyei Fiókjá.

27. ÁRVAY József 1943 végétől 1947-ig a Székely Nemzeti Múzeum levéltáros múzeumőre. 1953-tól a Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár első vezetője.

28. SzNM It. 58-1920.

29. SzNM It. 5306-1920.

30. SzNM It. 45-1924.

31. Kivonatos fordítás.

32. SzNM It. 69-1924.

33. A felirat eredeti, magyar fogalmazványa.

34. SzNM It. 2-1926.

35. Kivonatos fordítás.

36. Az értelem szerint ugyancsak SEBESInek küldött levél bizalmas jellegéből adódhat iktatlan volta is.

37. A kihagyott rész magyar feleletek közti ellentétekre vonatkozik, milyen arányban oszlanak meg a Magyar Párt által megszerzett mandátumok.

38. Bukaresti Háziaszonyok Köre.

39. Irodavezető.

40. Bizalmas.

41. A más témára vonatkozó passzust benne hagytam, mert adatot jelent a Csík megyei levéltár ekkori jellegére nézve.

42. SzNM It. 205-1935.

43. A felirat eredeti, magyar fogalmazványa.

44. „Háziaszony-Körök” Szövetsége.

45. „Fiatal lányok védelmére” Társaság.

46. Kivonatos fordítás.

47. Kivonatos fordítás.

48. SzNM It. 129-1937.

49. Kivonatos fordítás.

50. SzNM It. 138-1937.

51. Kivonatos fordítás.

Köszönetnyilvánítás

A közlemény a „Centrumok” program eredménye. A programot az ARANY János Közalapítvány támogatja. Ezúton is köszönjük.

(A családnévek majuszkulázását, beleértve a forrásközlést, kötet szerkesztési szempont indokolja. Szerk. megj.)

Proiectul Arhivelor Naționale Secuiești, 1915–1938

(Despre publicare)

Cercetarea arhivistică din Muzeul Național Secuiesc datează din 1876 – prima publicare de documente se realizează de către timișoreanul János MILETZ, cu ajutorul primului custode, Gyula VASADY NAGY. Activitatea lui Géza NAGY, Vilmos CSUTAK, János HERPEI, József ÁRVAY este relativ cunoscută. Despre povestea întreagă a operelor reprezentative, elaborate de Dénes CS. BOGÁTS se știe mai puțin, dar în cercuri restrânse, profesionale, se cunoaște și faptul că vol. VIII al *Diplomatarului Secuiesc*, întocmit de Samu BARABÁS, s-a editat datorită muncii de organizare de mai mulți ani a Muzeului. Programul muzeistic sfântugheorghean, care a avut ca scop înființarea Arhivelor Naționale Secuiești, nu a fost însă cercetată deloc. Prima etapă mare a acestui program inițiat înainte și în timpul primului război mondial, este cea din perioada interbelică. O altă etapă, de succes, este cea a instituționalizării programului, când își atinge raza maximă de acțiune, în timpul lui János HERPEI. A treia etapă semnificativă se leagă de anii în care Arhivele Muzeului devin o instituție de stat de sine stătătoare, Arhivele Naționale din Sf. Gheorghe, sub conducerea lui József ÁRVAY. Lucrarea de față face public documente referitoare la prima perioadă amintită. (H.B.)

The Project of the Székely National Archives, 1915–1938

(About the publication).

The research of the archives in the Székely National Museum dates back to 1876 – the first publication of documents was carried out by János MILETZ of Temesvár, with the support of the first custodian, Gyula VASADY NAGY. The activity of Géza NAGY, Vilmos CSUTAK, János HERPEI, József ÁRVAY is relatively familiar. We know less about the whole representative works, issued by Dénes BOGÁTS, but in limited, professional circles it is also known that the volume VIII of the *Székely Diplomatoire* issued by Samu BARABÁS – was published due to the work of organization of several years of the museum. The museistic program of Sepsiszentgyörgy/Sf. Gheorghe, which had as its purpose the foundation of the Székely National Archives, had not at all been investigated. The first big stage of this program initiated before and during the 1st World War is that in the period between the two World Wars. An other successful stage is that of the institutionalization of the program, when it reaches its maximum action rate, during the years of János HERPEI. The third significant stage is connected to the years in which the Museum Archives became an institution in itself – that is the National Archives in Sf. Gheorghe, under the leadership of József ÁRVAY. The paper presents documents referring to the first period mentioned. (H.B.)

1. ábra A Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár, a székely huszárezred egykori parancsnoki épületében (Lábasház).

